

DR. DIÓSZEGI ATTILA*

Élt 19 évet –
Nyugodjék békében?*Firmius est Judicium,
quod plurimum sententis roboratur¹*

Napjainkban már zajlik az új – a XXI. század kihívásainak megfelelni akaró – büntetőeljárás/perrendtartás (mert a két fogalom nem azonos) kodifikációja. Ez indított arra, hogy a magyar igazságszolgáltatásban mára már elfeledett jogintézmény, az esküdtbíráskodás eljárási szabályait felelevenítsem. Céлом korántsem az, hogy ezzel az esküdtszéknek a magyar jogban történő ismételt meghonosításáért emeljek szót. Inkább csak egy több évtizede nem gyakorolt ítélkezés perjogát szeretném ismertetni.

Azt pedig, hogy ezek az eljárási szabályok a jelenben továbbgondolásra érdemesek-e vagy sem, mindenki döntse el saját maga megjegyezvén, hogy a XX. század elején a legkiválóbb jogi gondolkodók érveltek ellene (Baumgarten Izidor, Balás Elemér, Vargha Ferenc) és mellette (Balogh Jenő, Finkey Ferenc, Lukáts Adolf), s időről-időre napjainkban is felbukkan a gondolata.²

Magyarországon az 1840-es évek első felében írá-

* *bíró, Debreceni Ítéletábla*

¹ „Tökéletesebb az Ítélet, ha abban többeknek vélekedéseik megegyeznek”

Az idézet A tisztebeli írás módjának saját szavai mellyek T. Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült Vármegyék Rendeléséből öszveszedettek s ujonnan kiadattak c. könyvből való, amely Pesten 1826-ban Petrózai Trattner Mátyás betűjével s költségen jelent meg, a szerző – Ottlik Dániel – 1825-ben bekövetkezett halála után Deputationalis Ülésből 3. kiadásként. A magyar nyelv használatáról szóló 1805. évi IV. tc. tette lehetővé, hogy a törvényhatóságok a királyhoz és a kancelláriához címzett felterjesztései két nyelven, latinul és magyarul íródjanak. A könyv (192 oldal) a hivatali élet és a jogalkalmazás számára készült segédlet. Tartalmaz ezért hivatalos címzési és levelezési mintákat, jogi műszótárat, eskü szövegeket, továbbá a régi római majd magyar törvényekből, valamint bírói határozatokból vett latin nyelvű idézeteket és fordításukat. Az első kiadásra 1806-ban, a másodikra 1807-ben került sor. Ottlik Dániel 1806-ban Pest vármegye főjegyzőjeként szolgált, majd másod-alispán lett ugyanott, később királyi személynöki ítélőmester. (*Szinyei József: Magyar írók élete és munkái*)

² Beszélgetés Király Tibor akadémikussal és Bárd Károly büntető-eljárás-jogással. Élet és Irodalom XLVI. évf. 27. sz. 2002. július 5. Pap András László: Döntson a nép? Beszélő 13. évf. 6. szám, 2008. június

<http://kozvetlendemokracia.network.hu/blog/kozvetlen-demokracia-hirei/a-reszveteli-demokracia-egy-fontos-szerve-az-eskudtbirosag>

Pokol Béla: Esküdtbíráskodás: egy régi vita felelevenítése. Magyar Nemzet, 2011. április 24.

nyult a figyelem a tőlünk nyugatra ekkorra már a kontinensen is több országban (Franciaország, Belgium, Németország³) meghonosított esküdtbíráskodás felé.

Szalay László a reformkor neves jogásza, nem utolsósorban elismert történetírója 1836 és 1839 között nyugat-európai tanulmányútján többek között a német, francia és angol jogintézményeket tanulmányozta, majd ennek hatására írta meg 1841. novem-

ber 17-én befejezett és még ebben az évben nyomtatásban kiadott 88 oldalas dolgozatát „A büntetőeljárásról különös tekintettel az eskütszékekre” címmel. Munkája jogösszehasonlítás, amelyben az angol és a francia eskütszéki rendszert, azok eltéréseit mutatja be.

Művének 10. oldalán írja:

„Részemről addig is, míg publicistáink megkísértenék e munkát, a büntető eljárás néhány pontjai felé szeretném vinni jelen észrevételeimmel a discussiót, s a büntető eljárás kellékeinek lehozásában folytonos tekintettel kívánok lenni e kérdésre is: mily úton szerzhető erősebb bebizonyítás, mily úton eszközölhető nagyobb kiviláglás, eskütszékek vagy állandó bírócollégium által-e?”⁴

Szalay ekkor az 1840-ben, a büntető törvénykönyv kidolgozására⁵ – mely az 1843-as büntető javaslatban öltött testet – kiküldött országos bizottság jegyzőjeként dolgozott együtt, többek között Deák Ferencsel, Pulszky Ferencsel, Eötvös Józseffel.

Az 1843-as javaslatban tettek először kísérletet *kisebbségi különvéleményként* az eskütszékek magyarországi bevezetésére amit a rendek 1844-ben elfogadtak, azonban a felsőház ellenkezése miatt nemcsak e jogintézmény, hanem vele együtt az egész előremutató büntetőjogi kodifikáció is megbukott. Érdekesség, hogy az Országos Választmány tagjai munkájuk megkezdésekor megállapodtak a kodifikációt meghatározó „vezérlő fő elvek” előterjesztésében, ami 1841. december 10-én meg is történt, és ebben a második helyen fogalmazódott meg az „hogya tény kérdése fellett ne eskütszék, hanem másféle bíróság ítéljen”.⁶

A gondolat azonban gyökeret vert a reformkor jogászaiban és a sajtótörvényről szóló 1848. évi

³ Dr. Finkey Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve, Budapest, 1908. Poltzer-féle Könyvkiadó Vállalat, 100. oldal

⁴ Szalay László: A büntető eljárásról különös tekintettel az eskütszékekre. Pesten, 1841. Kiadja Heckenast Gusztáv

⁵ 1840. évi V. tc. 1000 év törvényei – Complex Kiadó – <http://www.1000ev.hu/index.php>

⁶ Mittermaier: A magyar büntető-törvénykönyvi javallatról Pest, Heckenast Gusztávnál 1843. Előszó VII. lapszám, A kiadvány előszavát „A Fordító” jegyzi, akit Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve c. munkájában (I. kötet. 44. oldal) Szalay Lászlóként azonosít.

XVIII. törvénycikk 17. §-a meghonosította hazánkban is az esküdtbíróóság intézményét, igaz csak a sajtóvétségek elbírálására.

E szakasz kimondta ugyanis, hogy a sajtóvétségek fölött nyilvánosan az esküdtszék ítélt, továbbá a minisztérium felhatalmaztatik, hogy szorosán a büntető eljárásról szóló múlt országgyűlési javaslatnak elvei szerint az esküdtbíróóságok alakítását rendelet által eszközölje. Megjegyeztetvén, hogy esküdtszéki képességre 200 forint évenkénti jövedelem kívántatik, továbbá a főigazgatószék (*semmítőkök*) hatóságával, ideiglenesen a hétszemélyes tábla ruháztatik fel.⁷

A forradalom hadi eseményei azonban nem tették lehetővé, hogy a törvénycikk rendelkezéseit a gyakorlatba átültessék. 1867-ig erre nem is nyílt lehetőség.

Horváth Boldizsár igazságügyi miniszter 1867. május 17-ei 307-es számú törvényt pótló rendeletével életbe léptette Deák Ferenc 1848-as, függőben maradt eljárási rendeletét, amely a rá következő rendeletekkel együtt egészen 1899. december 31. napjáig alapja volt a sajtójogi eljárásnak és a sajtójogi esküdtszéknek.⁸

Megjegyzésre érdemes, hogy Olaszországban, Svájcban és Oroszországban 1864-től, Spanyolországban 1872-től létezett esküdtbíráskodás, de tért hódított Portugáliában, Dániában, Svédországban, Szerbiában és Romániában is.⁹ Ebből is érzékelhető, hogy a magyar igazságszolgáltatás nem volt lemaradva e téren az európai fősodortól.

A büntető igazságszolgáltatás egységes alaki szabályait teremtette meg az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról (Bp.), az esküdtbíróóságokról szóló 1897. évi XXXIII. tc. (Ebt.), továbbá az e jogszabályokat legkésőbb – a törvény fogalmaz így – 1900. január 1. napjával életbeléptető 1897. évi XXXIV. tc. (Élt.).

Ezzel az esküdtszék hatáskörét a sajtóvétségeken kívül az egyéb, súlyosabban büntetendő cselekményekre is kiterjesztették. Az életbeléptetéséről szóló törvény 2. §-a értelmében a két jogszabály hatálya a magyar állam egész területére kiterjedt Horvát-Szlavonországok kivételével. E sajátos hatály Ausztria és Magyarország dualista közjogi berendezkedésére és nem utolsósorban hazánk és Horvátország viszonyát a dualizmus korszakában szabályozó 1868. évi XXX. tc.-re vezethető vissza.¹⁰

A Bp. XIX. fejezete tartalmazza az esküdtbíróóságok előtti főtárgyalás szabályait (337-377. §§), míg a perorvoslatokról szóló XX. fejezetben rögzítették (426. §) az esküdtbíróóság ítélete ellen is alkalmazható semmisségi panaszt.

Minden egyéb, elsősorban szervezeti kérdés az Ebt.-ben került rögzítésre (esküdtbíróóság tagjai, bírái, kvalifikáció, mentesség, lajstromok, napidíj, ülészakok stb.)

E külön történő törvényi szabályozás magyarázatát adja az Élt. miniszteri indokolása:

„Miután a B.P.-ről szóló tv. akkép lett megalkotva, hogy az esküdtbíróóságok hatásköre nemcsak a sajtó útján elkövetett bcs.-ekre terjed ki, hanem eme bíróságok hatáskörébe utasítottak a legsúlyosabb btt.-ek is, ennek szükségszerű folyománya az, hogy az esküdtbíróóságok szervezete külön tv. által szabályoztassék.

Külön tv.-t pedig azért kellett alkotni: mert az 1867. évi szervezeti szabályzat hiányos, elavult és csupán a sajtó útján elkövetett bcs.-ekre illetékes esküdtbíróóságok szervezéséről rendelkezik; ... és nem lehetett ... az esküdtbíróóságok szervezetéről szóló intézkedéseket a B.P.-ba sem olvasztani: mert eljárás és szervezet két technicailag teljesen külön álló tv.-hozási anyag, melyeknek összefoglalása a tv.-ekbe belevinné a teljes rendszertelenséget; és mert ebben az esetben az esküdtbíróóságok szervezetéről rendelkező részt jóval előbb kellett volna életbe léptetni, mint a többi, a mi zavarokra és törvénytechnikai helytelenségekre vezetett volna.

Szükség volt tehát, hogy az esküdtbíróóságok szervezete külön tv.-ben szabályoztassék.”¹¹

Az Ebt. 1. §-a értelmében minden törvényszéknél, melynek büntető hatásköre van esküdtbíróóságot kell szervezni, amely az elnökkel együtt három bírói tagból és tizenkét esküdtből állt.

Ennek oka a miniszteri indokolás szerint az, hogy Magyarországon az egyes bírói intézménye még aggályokat keltett, míg az esküdtek nagyobb száma garanciát nyújtott a verdikt helyességére.

Az idézett szakasz alapján az esküdtbíróóság két testületből állt, mégpedig a bírói tanácsból, valamint az esküdtszékből.

A 2. § rendelkezik arról, hogy az esküdtbíróóság elnökét és helyettesét a királyi ítélőtábla elnöke jelöli ki. Elnökké rendszerint a királyi törvényszék elnökét jelölték, de a törvény lehetővé tette, hogy jelölhetők e posztra a királyi ítélőtábla bírái, valamint azon törvényszék bírái ahol az 1. § alapján esküdtbíróóságot alakítottak. Ugyanakkor az elnök helyettesét a törvényszék bírái közül kellett kijelölni. A kijelölések egy évre szóltak és legkésőbb december 31-ig közzé kellett tenni a hivatalos lapban, továbbá a törvényszék hirdetőtábláján.

Erre az egy évre az esküdtbíróósághoz két bírót és ugyanennyi helyettes bírót jelölt a törvényszék elnöke a vezetése alatt álló bíróság bírái, vagy a törvényszék székhelyén lévő járásbírók sorából, míg az esküdtbíróóság tagja albíró (a mai értelemben titkár) nem lehetett a 3. § alapján.

Ez utóbbi rendelkezést az 1912. évi VII. tc. a 3. §-ával hatályon kívül helyezte, ezért ezt követően az esküdtbíróóságban albírók is ítélezhetettek, azzal a kikötéssel,

⁷ 1848. évi XVIII. tc. 1000 év törvényei – Complex Kiadó – <http://www.1000ev.hu/index.php>

⁸ Dr. Kenedi Géza: A magyar sajtójog úgy amint életben van Budapest, Franklin Társulat 1903. 45–46. oldal

⁹ Dr. Finkey Ferenc: i. m. 100. oldal

¹⁰ Eckhart Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet Budapest, Politzer Zsigmond és Fia Jogi Könyvkereskedés kiadása 1946. 432–434. oldal

¹¹ Dr. Felber Arthur: A bűnvádi perrendtartás, az esküdtbíróóságokról szóló törvény és a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvény II. rész 1. oldal, Zalaegerszeg, özv. Tahy Rozália Könyvnyomdája, 1897.

hogyan a három tagú bírói tanácsban egynél több nem vehetett részt.

Az esküdtek alaplajstromába az a magyar honos férfi kerülhetett felvételre, aki a jegyzék „egybeállításának” évében a 26. életévét betöltötte, érti az állam hivatalos nyelvét (Fiumében az olaszt), azon írni és olvasni tud. Ez volt az esküdttel szemben támasztott törvényi alapfeltétel.

Ezen túl az esküdtképeség (kvalifikáció) vagyoni vagy értelmi cenzushoz volt kötve. E szerint a magyar honos 26. életévét betöltött férfi csak akkor lehetett esküdt ha vagy 20 korona egyenes állami adót fizetett évente (hogy tényleg fizetett-e, az irreleváns¹²), amennyiben időleges adómentességet élvez, 20 korona egyenes állami adónak megfelelő értékű vagyonnal bírt, vagy pedig az értelmiséghez (honorácior) tartozott, azaz köztisztviselő, lelkész, MTA tagja, tudor, okleveles tanár, ügyvéd, mérnök, építész, hajós kapitány, gazdász, gyógyszerész, vegyész, erdész, bányász, tanító, sebész, állatorvos, továbbá az aki felsőbb művészeti vagy más felsőbb szakiskolát elvégezte, végül aki a középiskolai záróvizsgát letette (Ebt. 4. §).

Az Ebt. 5. §-a sorolja föl a méltatlanság címén való kizárás eseteit:

- aki nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztésre volt elítélve,
- aki hivatalvesztésre vagy politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére van ítélve (1878. évi V. tc. 56. §) az ítéletben írt időtartam alatt,
- aki szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt áll, vagy feltételes szabadságon van,
- aki ellen büntett vagy fogházzal büntetendő vétség miatt vizsgálat van folyamatban, vagy aki vád alá van helyezve,
- aki csőd alatt áll, gondnokság alá van helyezve vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva,
- aki testi vagy szellemi fogyatkozás miatt az esküdt kötelességeit teljesíteni nem tudja.

Összeférhetlenség miatt nem lehetett esküdt az Ebt. 6. §-a értelmében a miniszter, a fiumei kormányzó, a főispán, a budapesti főpolgármester, a rendőri és pénzügyőri hatóság tagjai, a fegyveres erők tartós szolgálatban álló tagja, a szabadságolt havidíjas és az ideiglenesen szabadságolt legénység, a tényleges szolgálatban lévő bíró vagy ügyész, továbbá a napszámos és a szolgálga.

A bíró és az ügyész kapcsán e rendelkezésből az következik, hogy ők amennyiben nyugállományban voltak elláthattak esküdti feladatot. Finkey ezért tartja hibásnak azt, ha az esküdteket laikus elemnek nevezik a bíraskodásban¹³, hiszen a nyugdíjas bíró és ügyész mellett esküdt lehetett az ügyvéd és a jogtanár is, így az esküdt nem mindig volt joghoz nem értő személy.

Azt én teszem hozzá, hogy az esküdtek kiválasztásának részben véletlenszerű rendszere miatt (melyről

később lesz szó) elképzelhetetlennek tartom, hogy egy konkrét ügyben mind a 12 esküdt a jogász hivatás vagy foglalkozás képviselője lett volna. Ezért véleményem szerint az esküdtek szakbírókhoz képest laikusként történő meghatározása helytálló még akkor is ha egy-egy ügy elbírálásában joghoz értő esküdt is részt vehetett, hiszen ezt nem egyedül tette, hanem egy olyan testület tagjaként amelyben többségében nem jogvégzettek szavazással ítéleztek.

Az esküdtszéki szolgálat alól mentesített volt az országgyűlés képviselőházának, főrendiházának, vagy a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak a tagja az ülészak tartamára, a lelkész, a gyakorló orvos, a gyógyszerész ha segédje nem volt, a néptanító, a postánál, táviránál, vasútnál, gőzhajózásnál alkalmazott egyének, aki a 70. életévét betöltötte, aki az év folyamán valamely ülészakban szolgálatot teljesített és a következő évben (ez kiterjedt a rendes esküdtekre és a helyettesekre, miután ezek is folytonos készségben voltak, ami a rendes foglalkozásuk folytonos gyakorlására bénítólag hat, írja ezt a szakasz miniszteri indokolása). Az esküdtbírósnak elnöke minden ülészak végén, az utolsó ügy felvétele előtt nyilatkozott az esküdteket és a helyettes esküdteket, hogy e mentességet igénybe veszik-e (Ebt. 31. §). Ugyanakkor az igazságügy miniszter évről-évre elrendelhetette, hogy ne legyen igénybe vehető ezen mentesség ott ahol a törvényszék területén másképp az esküdtbírósnak nem szervezhető meg (Ebt. 8. §).

A miniszteri indokolás e körben azt tartalmazza, hogy a közérdek lehet irányadó ha nincs annyi esküdtképes egyén egy-egy törvényszéknél, hogy a polgárok csak minden második évben teljesítsenek szolgálatot, ezért fel kell hatalmazni az igazságügyi minisztert, hogy ily esetben e mentességet az érintett törvényszék területére felfüggeszthesse.

A városokban a polgármester, a községekben a bíró, a fővárosban a kerületi előljáró további személyekből álló ún. összeíró bizottságban készítette el az alaplajstromot. A névjegyzék betűrendben tartalmazta a polgárok nevét, életkorát, iskolai végzettségét, polgári állásának vagy foglalkozásának, továbbá lakóhelyének adatait, mennyi egyenes állami adó fizetésére kötelezett, az országban használatban lévő nyelvek közül melyiket beszéli, használja, melyik az anyanyelve (Ebt. 9. §).

Ezt az alaplajstromot június 1. napjától közhírré tették és 15 napon át azt bárki megtekinthette, majd felszólalhatott, ha valakit kihagytak a névjegyzékből, avagy olyan egyént vettek fel abba, aki esküdtnek nem alkalmas. A felszólalást írásban vagy szóban lehetett megtenni, az utóbbi esetben jegyzőkönyvet kellett felvenni. Ezeket azután a hivatali helyiségben közszemlére tették, amelyekre 8 napig észrevételt tehettek.

A miniszteri indokolás a felszólalás intézményét az alaplajstrom megbízhatóságának garanciájaként nevesíti. Éppen ezért azzal bárki élhetett, nem kötötték az esküdtképeséghez, sem korhoz, sem pedig nemhez, mivel a cél az volt, hogy a lehető legkiterjedtebb

¹² Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. 1915. I. kötet 147. oldal

¹³ Dr. Finkey Ferenc: i. m. 91. oldal

mértékben gyakorolható legyen. A 15+8 napos határidő elmulasztása miatt az ezt követően beadott felszólalásokat, észrevételeket nem lehetett visszautasítani, mivel az esküdtképeség egyik-másik feltétele, illetve a kizáró okok legnagyobb része folyton változhatott, ami kiigazítást, helyesbítést igényelt.

Ha viszont az éves névjegyzéket már „egybeállították” akkor már senki nem kifogásolhatta, ha kihagyták abból. Ennek oka az volt, hogy az esküdtek miniszteri rendelettel megállapított számát nem lehetett felemelni (Ebt. 10. §).

Az elkészült alaprajstrom egy példányát a főszolgabíró, a polgármester, illetve a kerületi elöljáró a saját levéltárában őrizte, másik példányát a felszólalásokkal, észrevételekkel és azok mellékleteivel szeptember 1. napjáig, annak a királyi törvényszék elnökéhez volt köteles megküldeni, amely mellett az esküdtbírószervezet volt. Ha ez a törvényben megkívánt határidőre nem történt meg a törvényszék elnöke az igazságügyi miniszternek tett jelentést, aki a saját hatáskörében intézkedett a névjegyzék összeállítására, sőt elrendelhetette azt, hogy a késedelmes tisztviselő a saját költségén készítse el a rajstromot (Ebt. 12–13. §).

A királyi törvényszéknél novemberben bizottság vizsgálta meg a felszólalásokat és az ezekre tett észrevételeket, majd határozatát jegyzőkönyvbe foglalta és ennek alapján a névjegyzékre záradékot vezetett, amelyben felsorolta azokat, akiknek felvételét vagy kihagyását elhatározta.

Ebből a rajstromból választotta ki az előbbi bizottság az esküdtbírószervezethez következő évre szükséges esküdteket, helyettes esküdteket. Számukat az igazságügyi miniszter rendeletben határozta meg. A bizottság zárt ülésen, szavazattöbbséggel és végérvényesen határozott (Ebt. 14–16. §), tehát döntése ellen nem volt jogorvoslat.

A kiválasztott esküdteket névsor szerint az ún. főrajstromba, a helyettes esküdteket külön névjegyzékbe, a helyettes rajstromba írták. Ezek voltak az évi rajstromok (Ebt. 17. §).

Az ülészak megkezdése előtt legalább 15, de legfeljebb 30 nappal a királyi törvényszék nyilvános ülést tartott, melyen az elnökön kívül két bíró vett részt, és amelyre a királyi ügyészséget meg kellett hívni, az ügyvédi kamarát pedig értesíteni azzal, hogy magát megbízottal képviseltesse. Ezen az ülésen az évi rajstromból sorshúzással sorsoltak ki 30 esküdtet és 10 helyettes esküdtet. A sorsot az elnök húzta. A kisorsolt esküdtek jegyzéke lett a szolgálati rajstrom (Ebt. 19. §).

A királyi törvényszék elnöke ezt követően a szolgálati névjegyzéket megküldte az esküdtbírószervezet elnökének.

A szolgálati rajstromba felvett esküdtek bíraskodási joga akkor vette kezdetét, ha az esküdtek az esküdtbírószervezet ülésére idézésre megjelentek. Az idézést a főtárgyalás előtt legalább 8 nappal kézbesíteni kellett.¹⁴

Fontos garanciális jog volt az esküdtek indokolás

nélküli visszautasításának joga, amely megillette a vádlót és a vádlottat is. A visszautasítható esküdteknek a felét a királyi ügyész, a másik felét a terhelt utasíthatta vissza. Ha a szám páratlan volt, akkor a vádlott eggyel több esküdtet utasíthatott vissza. Ha az elnök 12 olyan esküdt nevet húzta ki az urnából, akiket egyik fél sem kifogásolt, utasított vissza, az esküdtszék megalakult (Bp. 344–345. §).

Ezt követően az elnök az esküdteket és a pót-esküdtteket a vádlott jelenlétében nyilvános ülésen – semmisség terhe mellett – egyenként megeskette.

Az eskü, elnök általi felhívásának szövegét a Bp. 349. §-a tartalmazza:

„Esküdjének önök a mindentudó és mindenható Istenre, hogy az N.N. ellen folytatott ügyben az esküdtek köteleseit híven teljesítik, a törvényt megtartják, a tárgyalás egész menetét gondos figyelemmel kísérik, a tárgyalás alatt álló ügyről határozatuk kimondásáig mással, mint esküdtársaikkal nem értekeznek és félretéve minden kedvezést, félelmet és személyes tekinteteket, mind a vádlott ellen, mind a mellette felhozott bizonyítékokat egyenlő gondossággal és pártatlan lelkiismeretességgel mérlegelik és ebből merített meggyőződések szerint, igazságosan és a törvény értelmében határoznak.”

Kiemelendőnek tartom a szövegből, hogy az esküdtek kötelesek a törvényt megtartani, határozniuk is a törvény értelmében kell, továbbá a bizonyítékokat a vádlott ellen és mellett is értékelniük szükséges, ezért a vádlottat a bizonyítékok és a törvény ellenében, pusztán a szimpátia alapján nem lehet felmenteni.

Ahogy Vámbéry Rusztem írja: „... az esküdt nem csupán lelkiismerete szerint ítél, hanem ugyanúgy köteles tisztelni a törvényt, mint a szakbíró.”¹⁵

Említést érdemel még az esküdtbírószervezeti törvényből, hogy az esküdtek napidíjra, a nem helyben lakók pedig útiköltségre voltak jogosultak, amit az ülészak berekesztéséig kellett kérniük (Ebt. 22. §).

Indoka az volt, hogy az intézmény zavartalan és erőteljes fejlődését bénítaná meg, ha a polgárokra az esküdté válás olyan terhet róna, amelyeket nemcsak idővesztés, hanem anyagi áldozatok révén tudnának csak teljesíteni.

Az Ebt. 23. §-a szankcionálta az esküdt késedelmes megjelenését az esküdtbírószervezet ülésére, miszerint 200 koronáig terjedő pénzbírsággal volt „büntethető”. Aki pedig az idézésre esküdként nem jelent meg, vagy az ülészak befejezése előtt az elnök engedélye nélkül eltávozott 10–200 koronáig volt sújtható (Ebt. 24. §).

Az esküdtbírószervezet rendes ülészakainak számát és idejét (15 nap) rendeletben az igazságügyi miniszter állapította meg. Az esküdtbírószervezet elnöke pedig úgy osztotta el a tárgyalandó ügyeket, hogy az ülészak lehetőleg 15 napnál ne tartson tovább (Ebt. 29–30. §).

Ezután szükséges foglalkozni azzal, hogy az esküdtbírószervezet mely ügyekben jártak el, mely büntetendő

¹⁴ Dr. Angyal Pál: i. m. I. kötet 154. oldal

¹⁵ Vámbéry Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1916. 275. oldal

cselekményekre terjedt ki a hatáskörük. A vezérelv az volt, hogy a halálbüntetéssel, az életfogytig tartó, az öt évnél hosszabb fegyházzal, vagy államfogházzal büntetendő deliktumok kerüljenek az esküdtbíróság hatáskörébe.

Érdekes, hogy ezt nem a Bp., hanem az Élt., annak is a 15. §-a rögzítette, taxatív felsorolva azokat a bűncselekményeket, amelyekben az esküdtbíróságnak kell döntést hozni. Csak példálózóan néhány ezek közül: személyes szabadság elleni büntett, rablás, gyújtogatás, megvesztegetés, gyilkosság (1878. évi V. tc. 278. § amely a mai értelemben az előre kitervelten elkövetett emberölés), a szándékos emberölés, halált okozó testi sértés, gyermekrablás, felségértés, királybántalmazás, hűtlenség, lázadás.

Az utóbbi négy bűncselekményben, valamint a nyomtatvány útján elkövetett büntettek és vétségek esetében a királyi ítéletábrák székhelyén működő esküdtbíróságok jártak el (Élt. 15. § I. II. pont).

Voltak azonban olyan bűncselekmények, amelyek megfeleltek ugyan – a korábban írt – vezérelvként alkalmazott kritériumoknak, azonban a törvényalkotó különböző okokból mégsem utalta ezeket az esküdtbíróság hatáskörébe, hanem meghagyta a királyi törvényszék döntési jogkörében.

Ezek a pénzhamisítás, hamis tanúzás, a hamis vád, hivatali sikkasztás, a közokirat-hamisítás és a szemérem elleni bűncselekmények, továbbá a hűtlenség egyes esetei.

Az, hogy ez így alakult különböző okokra vezethető vissza:

- A miniszteri indokolás szerint a hűtlenség esetében lehetnek államtitkok, amelyeket meg kell óvni a köztudomásra jutástól.¹⁶

- A pénzhamisítás miatt emelt vádak igen nagy száma, ami nagyban megterhelné az esküdtbíróságokat, továbbá a helyes minősítéshez nagy gyakorlat, a törvénynek technikai kezelésében való jártasság szükséges, továbbá ezekben az ügyekben számos tagból álló banda került a bíróság elé.

- A hamis tanúzás és a hamis vád vonatkozásában pedig gyakran az anyagi magánjog és az eljárásjog tüzetes ismerete kell a helyes döntéshez, aminek az esküdtök többnyire híján vannak.

- A közokirat-hamisítás és a hivatali sikkasztás elbírálásához külön szakismeret (adó- és postahivatali) szükséges, ami az esküdtektől nem elvárható.

- A szemérem elleni büntettekénél a sértett fél kímélete az ami az esküdtbírósági eljárással nem összeegyeztethető, írja Lukáts Adolf¹⁷, aki amikor e sorokat papírra vetette, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen büntetőjogot adott elő, majd Trianon után Szegeden folytatta tovább jogtanári működését és oktatta a jövő jogász nemzedékét 1924-ben bekövetkezett haláláig.

Az időben előreugorva, de itt kell említést tenni az 1913. évi VII. tc.-ről, amely a fiatakorúak bíróságáról szól, és amelynek 56. §-ának (3) bekezdése úgy rendelkezett, ha a fiatakorú olyan bűncselekménnyel van terhelve, amelyre a törvény halált vagy fegyházbüntetést állapít meg és a cselekmény elkövetésekor életének 15. évét már betöltötte, az esküdtbíróság helyett a fiatakorúak törvényszéki tanácsa jár el vele szemben.

Ahogy a fiatakorú bűnelkövetőkkel szemben, úgy a katonai bünvádi eljárásban sem alkalmazták az esküdtbíráskodás szabályait.

A Bp. XIX. fejezetének III. alcíme „Bizonyító eljárás, a kérdések feltevése és az esküdtek határozata” (350–369. §§) címet viseli. E fejezet nem fogalmaz meg eltérő szabályokat a törvényszék előtti főtárgyalás XVIII. fejezetében rögzítettektől, ami azt jelenti, hogy az esküdszéki főtárgyalásra is a XVIII. fejezetben írtak az irányadók (Bp. 337. §), azzal a különbséggel, hogy a tanukhoz és a szakértőkhöz való közvetlen kérdés jog az esküdteteket is megillette (Bp. 351. §).

Az eskütételt követően az esküdtek a vádlottal szemközt elfoglalták a helyüket és következett a büntetőügy esküdszéki tárgyalása.

A tárgyalás nyelve a magyar volt. Ha azonban a kihallgatott személy nem tudott magyarul vagy az okirat, amit fel kellett olvasni nem magyarul íródott az elnök kötelezettsége volt, hogy gondoskodjon arról, hogy a szakszabályok és az esküdteteket a bizonyítási eljárás alatt tett nyilatkozatokat és az ismertetett okiratok tartalmát megértsék (Bp. 350. §). Ebből nem következik, hogy az elnök az idegen nyelvű okiratot, illetve vallomást lefordítsa, mert ugyanezen törvényhely arról is rendelkezett, hogy mindezt csak megeskütött tolmács végezheti.

Az esküdteteket mindegyike a kérdés jogán túl indítványokat is tehetett a bizonyítási eljárás kiegészítése végett. Ez nem volt határidőhöz kötve, tehát az a tárgyalás alatt bármikor előterjeszhető volt.¹⁸

Ha a vádlott meghalt, vagy ha a királyi ügyész a vádat elejtette a bíróság (szakszabályok) az esküdteteket meghallgatása nélkül az eljárást végzést hozva megszüntette.

Ha azonban a főtárgyalás során derült ki az, hogy a vád törvényes emeléséhez nincs felhatalmazás, hiányzik a kívánat vagy indítvány, esetlegesen a magánindítványra jogosult visszavonható indítványát a kellő időben visszavonta, res iudicata esete forog fenn, illetve a bünvádi eljárás királyi kegyelem vagy elévülés miatt nem folytatható, továbbá a vádlott a 12. életévét nem töltötte be a bíróság a felek meghallgatása után, de az esküdteteket meghallgatása nélkül felmentő ítéletet hozott (Bp. 352. §).

Amennyiben a fenti esetekről nincs szó, úgy a bizonyítási eljárás befejezését követően a vád képviselője

¹⁶ Dr. Felber Athur: i. m. III. Rész 34. oldal

¹⁷ Dr. Lukáts Adolf: Az esküdtbíróság, A „főtárgyalás” befejező része. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1910. 51–52. oldal

¹⁸ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bünvádi perrendtartás magyarázata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1909. II. kötet 524. oldal

(ügyész, magánvádló) még a perbeszéd megőrzése előtt „javaslatba hozta az esküdtszékhez intézendő kérdéseket.” (Bp. 353. §). Ez a sorrend azért volt jó, mert a vád- és védőbeszédben ki lehetett térni a kérdésekre, azokat kritika alá lehetett vonni.

Az elnök a kérdések írásba foglalása céljából az ülést rövid időre félbeszakíthatta, majd ezt követően semmisség terhe mellett a megfogalmazott és javaslatba hozott kérdéseket köteles volt felolvasatni. Ha a vádlott és az esküdtek kifejezetten kérték a kérdéseket másolatban a rendelkezésükre kellett bocsátani.

A kérdések megfogalmazása végett a vádlott, a védője és az esküdtek bármelyikének az indítványára a főtárgyalást félbe kellett szakítani.

A vádlott, a védője és minden esküdt kifogásolhatta a javasolt kérdéseket, utalhatott a hiányaira, indítványt tehetett a helyesbítésére, megváltoztatására vagy további kérdések feltevésére. Mindezekről a bíróság határozott. Az így megállapított kérdéseket fel kellett olvasni.

Az e szakaszhoz fűzött miniszteri indokolás a kérdésfeltevést az esküdtbírói eljárás legfontosabb részének tekinti, „... mert a kérdéseknek a vád és a tárgyalás anyagából mindazokat a ténykörményeket fel kell venniük, melyek a fennforgó tett és a vonatkozó törvény teljes lényegét kimerítik s ehhez képest a hozandó ítéletnek hibátlan tervezetét szolgáltatják ... A felteendő kérdések alapja a vád, mely az ítéletnek is határt tűz, következésképp ezeknek a kérdéseknek fogalmazására a legilletékesebb a vádló, a ki saját akaratának kell, hogy leghívebb kifejezője is legyen ...”¹⁹

A Bp. 354. §-a értelmében a kérdéseket úgy kellett feltenni az esküdteknek, hogy azokra csak „igen” illetve „nem” szóval felelhetek.

Amennyiben több vádlott, illetve több bűncselekmény volt, a kérdéseket mindegyik vádlott és mindegyik deliktum vonatkozásában külön-külön csoportosítva kellett feltenni, mert csak így teljes a határozat mindegyik terhelte és mindegyik bűncselekményre.

A kérdések egymásra épülő rendszeréből következik, hogy ha valamely kérdésre csak abban az esetben adható felelet, ha egy megelőző kérdés már egy bizonyos irányba eldőlt, erre külön utalni kellett, mégpedig úgy, hogy e kérdést a „Ha igen stb., Ha nem stb. szavakkal kellett kezdeni.

A kérdéseket lehetőleg egyszerűen és egyértelműen kellett megfogalmazni azért, hogy az esküdtek azokat megértsék. A kérdések száma az elbírálendő ügy terjedelme, bonyolultsága szerint változott.

A főkérdés arra irányul, hogy bűnös-e a vádlott a vád tárgyává tett bűncselekményben. A főkérdés azon tényállás és törvény szerint szerkesztendő, amelyen a vádhatározat, ennek hiányában a vádirat, amennyiben pedig a vádló vádját a főtárgyalás eredményeként megváltoztatta, ennek újabb tartalmán alapul (Bp. 355. §).

Ezzel kapcsolatban írja Finkey, hogy „A főkérdésbe úgy a tény, mint a jogkérdés, t. i. az elkövetés és a bű-

nösség, illetőleg a beszámítás kérdése összeolvasztva belefoglalandó, vagyis nem szabad külön kérdést tenni az iránt, hogy elkövette-e a vádlott a cselekményt.”²⁰

A tény és a jogkérdés elválasztása azért is lényeges mert a Kúria a semmisségi panaszok (perorvoslat, amiről később lesz szó) elbírálása során kötve van az alsóbb szintű bíróság által rögzített tényekhez, továbbá, hogy megítélhető legyen a tettazonosság kérdése, és a cselekmény elkülöníthető legyen más cselekedettől (mit, hol, mikor, milyen módon). Ez abból a szempontból is fontos, hogy egy esetleges következő vád kapcsán állást lehessen foglalni a „ne bis in idem” elvével kapcsolatban. Finkey az individualizáció címszó alatt írja azt, hogy a főkérdésbe mindig bele kell venni a vádbeli tényállást és a minősítés alapjául szolgáló tényállási elemeket, ahogy fogalmaz a törvényes tényálladási ismérveket. Példája: „Bűnös-e Kiss György vádlott abban, hogy Nagy Jánost a Svábhegyen 1907. december 14-én előre megfontolt szándékkal megölte?”²¹ Egy másik példa a főkérdés mibenlétének jobb megértésére Lukáts Adolf könyvéből való: „Btk. 301. §, Bűnös-e Nemes Juon vádlott abban, hogy sértett Felt Gligort 1899. október hó 29-én este Nagy-Czég községben egy háromágú villával testén, ismételt szándékosan, de ölési szándék nélkül akként bántalmazta, hogy ez által sértettnek 20 napnál hosszabb ideig tartott betegséget okozott?”²²

A főkérdésnek tehát a vádban írt cselekményt és annak jogi minősítését is le kellett fednie. A miniszteri indokolás e körben kitér arra, hogy ugyanarra a tetre nem lehet főkérdésbe foglalni olyan két „tényálladékat” amelyek kizárják egymást, pl. a rablást és a zsarolást, avagy a szándékos emberölést (1878. évi V. tc. 278. §) és a gyilkosságot (ugyanezen tc. 279. §) mert ezekre a kérdésekre az esküdtek nem felelhetnek igenel vagy nemmel, ahogy a fentebb részletezett Bp. 354. §-a ezt előírja.

Ha a bizonyítás eredményeként a vádlott más bűncselekményben lehet bűnös, mint amit a vádhatározat vagy a vádirat tartalmaz (büntett vagy vétség, befejezett cselekmény vagy kísérlet, illetőleg az elkövető tettes vagy társtettes, esetleg részes) akkor erre külön kérdést kellett feltenni mivel „... csak ez az elj. biztosítja azt, hogy az esküdtek a konkrét tettet a tv. alá vonják ...”²³ (Bp. 356. §).

Az 1878. évi V. tc. 96. §-ával (bűnhalmazat²⁴) kapcsolatos a Bp. 357. §-a. Ennek értelmében, ha a bizonyítás alatt a vádhatározatban vagy a vádiratban írt bűncselekményeken kívül még más bűncselekmény „tényálladéka merül föl”, erre külön főkérdést kellett intézni, azzal a megkötéssel, hogy ezt csak a terhelte beleegyezésével lehetett megtenni. Ha a vádlott ehhez

²⁰ Dr. Finkey Ferenc: i. m. 442. oldal

²¹ Dr. Finkey Ferenc: i. m. 443. oldal

²² Dr. Lukáts Adolf: i. m. 105. oldal 7. pont

²³ Dr. Felber Arthur: i. m. I. rész 300. oldal

²⁴ „Ha ugyanazon személy több büntetendő cselekményt, vagy ugyanazon büntetendő cselekményt több ízben követ el: az egyes cselekményekre együttevő egy összbüntetés szabható ki. Az összbüntetés a bűnös által elkövetett cselekményre meghatározott legsúlyosabb büntetési nemben állapítandó meg...”

nem járult hozzá, akkor az „eljárás különválasztása rendelő el”.

Ez utóbbiból az következik, hogy az új bűncselekménynek a már megindult eljárás tárgyát képező „tett” keretén kívül kell állnia és attól történetileg is különböznie kell.

A főkérdés mellett ún. mellékkérdések feltételére is lehetőség volt egy kérdésbe foglalva, azonban ha az így feltett kérdés túl bonyolult lett volna, akkor a mellékkérdést külön kérdésbe foglalták.

Ilyen mellékkérdés volt a 12–18 éves fiatalok bűnelkövetők esetében annak az eldöntése, hogy a vádban megfogalmazott büntetendő cselekmény elkövetésekor az e korban lévő terheltnek meg volt-e a büntethetőségéhez szükséges belátási képessége, (1878. évi V. tc. 84. §), majd az 1907. évi XVIII. tc.-t (Btk. novellája) követően az értelmi és erkölcsi fejlettsége (Bp. 358. §).

Ugyancsak külön kérdést kellett feltenni a Bp. 352. §-ában nem rögzített büntethetőséget megszüntető okokra (pl. a párviadaltól elállás, a kísérletől elállás stb.), illetve az enyhébb büntetési nemnek vagy büntetési tételnek, továbbá súlyosabb büntetési nemnek vagy büntetési tételnek alkalmazását lehetővé tevő körülmények vonatkozásában (Bp. 359–361. §§).

Ezután hangzottak el a perbeszédék, de a büntetés kérdését nem érintik, mivel ez értelemszerűen azt követően került sorra, amikor az esküdtek marasztaló verdiktet hoztak.

Mivel a perbeszédékben még kritizálni lehetett a már megfogalmazott kérdéseket így azok elhangzása után még mód volt a kérdések módosítására, pontosítására. Mindezek után az elnök az esetleg módosított, pontosított kérdéseket aláírta és semmisség terhe mellett felolvastatja, majd útmutatást ad az esküdteknek a feladatukról, a megoldandó jogi problémákról, az alkalmazandó törvényekről és a kérdésekről. Ennek során tiltott volt, hogy a bizonyítási eljárásról, a bizonyítékokról bármiféle véleményt fogalmazzon meg. A Kúria megsemmisítette az esküdtségi eljárást és ítéletét az elnök azon fejtegetése miatt, hogy „tisztába hozva nincs, miként történt a halált okozó sértés, mert arra tanuk nincsenek, de bizonyos, hogy a halál a vádlott sértése által okoztatott”.²⁵ A fejtegetést nem volt szabad félbeszakítani és felszólalás tárgyát sem képezhetette (Bp. 363. §).

Az elnöki zárszó után – amelynek terjedelme nem volt meghatározva – a legidősebb esküdt átvette a kérdéseket az elnöktől, továbbá a tárgyaláson felolvasott okiratokat, bemutatott bűnjeleket és az esküdtek kisorsolásának sorrendjét tartalmazó jegyzéket. Ez utóbbira azért volt szükség, mert a szavazás olyan sorrendben történt, ahogy az esküdtek neve az urnából kisorsolásra került. Az esküdtek a tanácskozásuk alatt a termet nem hagyhatták el, kivéve ha többségük szerint bármely jogi kérdésben további felvilágosításra volt szükségük. Ekkor visszatértek az ülésterembe ahol az elnök az ülés megnyitása után a felek jelenlé-

tében a kért felvilágosítást megadta számukra. Ha a felek bármelyike kérte, mindezt jegyzőkönyvben kellett rögzíteni. Miután az esküdtek jogi érdeklődése kielégítést nyert visszavonultak a termükbe és folytatták a tanácskozásukat. Amennyiben az esküdtek minden lényeges kérdést megvitattak a főnök, akit nyílt szavazással, egyszerű többséggel maguk közül választottak, abban a sorrendben tette fel a megválaszolandó kérdéseket, ahogy azt az elnök rögzítette. Ha bármely esküdt kérte a szavazás titkosan történt, a főnök utolsóként adta le a szavazatát.

E procedúra során az esküdteken kívül semmisség terhe mellett más nem lehetett jelen.

A főnök a szavazás eredményét és arányát minden feltett kérdés mellé odaírta és ezt névjegyével látta el.

A szavazás eredményét az esküdteknek titokban kellett tartaniuk (Bp. 367. §).

Az esküdtek egyszerű szótöbbséggel hozták meg a határozatukat, kivéve a vádlott bűnössé nyilvánítását, továbbá a büntetőtörvénynek külön rendelkezései értelmében súlyosabb büntetési nemnek vagy tételnek alkalmazása kérdésében (minősítő körülmények) legalább 8 igenlő szavazat kellett. Amennyiben a szavazás eredménye egyenlő volt, úgy a vádlottra kedvezőbb vált határozattá (in dubio pro reo elvét szem előtt tartva). Azok az esküdtek, akik a főkérdésre nemmel szavaztak a többi kérdésnél tartózkodhattak és szavazatuk a vádlottra nézve kedvezőbb szavazatokhoz volt számítandó (Bp. 368. §).

A szavazás befejezése után az esküdtek visszatértek a tárgyalóterembe és visszaültek eredeti helyükre.

Az esküdtségi elnök az ülést ismét megnyitotta és a felhívására – a vádlott távollétében – az esküdtek főnöke „Becsületesemre és lelkiismeretemre, Isten és az emberek előtt bizonyítom, hogy az esküdtek határozata a következő ... semmisség terhe alatt felolvasa a kérdéseket a válaszokkal együtt. Ahol a törvény legalább 8 szavazatot kívánt meg ott a főnök csak annyit közölhetett, hogy az esküdtségi határozatát 7-nél több szavazattal hozta meg. A szavazati arányt más módon nem lehetett nyilvánosságra hozni, illetve a vádlottra kedvező válaszok esetében egyáltalán nem volt szabad szavazati arányt közölni. Az esküdtek felolvasott határozatát az esküdtségi elnökének és jegyzőjének aláírásával hitelesíteni kellett (Bp. 369. §), s ez az ítélet kiegészítését képezte.

Mindez még nem jelentett végleges döntést, mert „helyesbítő eljárás” volt elrendelhető mindaddig, amíg a bíróság ítéletet nem hozott.

Ezen eljárás korrekciót tett lehetővé, ha a határozat alakilag hiányos volt, ha az esküdtek válasza valamely kérdésre nem volt egyértelmű, vagy nem minden kérdésre adtak választ, illetve ha a ténymegállapítások vagy a jogi kérdésekre adott válaszok önellentmondások voltak. Ha tehát az esküdtek határozata nem világos és kimerítő a bíróság nyilvánította abbéli akaratát, hogy az esküdtek pótolják a hiányosságokat és tegyék mindenki számára egyértelművé azt.

A felhívásra az esküdtek tanácskozás végett újra viz-

szavonultak a külön termükbe. Ha csak alaki kifogás történt az elnök csak ennek a kijavítására hívta fel az esküdteket, míg ha az ügy érdemében tévedtek felvilágosította őket, hogy az előbbi határozatuktól teljesen eltérhetnek.

Az új határozatot úgy kellett a kérdések mellé írni, hogy az előző is olvasható maradjon (Bp. 370. §).

A Bp. 371. §-a az esküdtbírói eljárás sajátos jogintézményeként szabályozta azt az esetet amikor az esküdtek a határozatukban a vádlott sérelmére tévedtek.

Azért tartom sajátosnak e rendelkezést, mert nem jogorvoslat, azonban a bíróság részéről, korlátozásokkal ugyan, de egyfajta felülbírálatot, korrekciót jelentett.

Ha a bíróság valamennyi tagja meg volt győződve arról, hogy az esküdtek az ügy lényegében (a bűnösség kérdése, a cselekmény minősítése, beszámítást kizáró, büntethetőséget megszüntető okok) a vádlott sérelmére hozták meg a határozatukat a bíróság a további eljárást felfüggesztette és az ügyet indokolás nélküli határozattal a legközelebbi ülészak esküdtbírói elé utalta. Ebből az is értelemszerű, hogy abban az esetben, ha az esküdtek a terhelt javára tévedtek, azaz ha felmentő ítélet született, akkor e törvényhely nem kerülhetett alkalmazásra.

Az eljárás felfüggesztése hivatalból történt, erre indítványt nem lehetett tenni. Logikusan következik ez abból, hogy a meggyőződésnek a bírákban kellett kialakulnia, ami indítványra nyilvánvalóan kizárt.

1904. február 20. napján a Magyar Jogászegylet teljesülése előtt tartott előadásában Dr. Bleuer Samu a Bp. ezt a szakaszát határozott kritikával illette, mivel „az ellenőrzés ezen jogával a bíróság alig élt még valaha ... nem függesztette még fel az esküdtbírók verdictjét az olyan esetekben sem, a mikor erre az esküdtbírói felette rászolgált volna. A törvénynek azon biztosítéka tehát, a melyet a 371. § tartalmaz, a papíron maradt ...”. Vitába szállt ezzel Edvi Illés Károly ekkor már nyugalmazott királyi ügyész, Zsitvay Leó a budapesti büntetőtörvényszék elnöke és Bródy Ernő ügyvéd is, akik példák alátámasztva igyekeztek ennek az ellenkezőjét bizonyítani.²⁶

Az elfogulatlanság biztosítása végett az új esküdtbírói eljárásban a korábbi esküdtek nem vehettek részt. Annak érdekében pedig, hogy ne kerülhessen sor ezen okból többszöri eljárásra a törvény úgy rendelkezett, hogy az új eljárás alapján hozott esküdti határozatot követően a bíróságnak ki kellett mondania az ítéletet.

Ha a helyesbítő eljárásnak nem volt helye az esküdtbírói eljárás elnöke intézkedett a vádlott terembe történő elővezetéséről és előtte a jegyzővel felolvastatta az esküdtek végleges döntését, míg a vádlott sérelmére történt tévedés (Bp. 371. §) esetében a bíróság határozatát (Bp. 372. §).

Amennyiben az esküdtek a terheltet nem találták

bűnösnek, illetve arra a kérdésre, hogy beszámítást kizáró ok fennforog-e igennel válaszoltak, a bíróság felmentő ítéletet hozott.

Nem volt ennyire egyszerű a határozathozatal akkor, ha a vádlottat bűnösnek találták az esküdtek. Ekkor ugyanis a vádló indítványt tett a büntetésre, majd a sértett nyilatkozott a magánjogi igényéről. Ezt követően a vádlott és a védője egy alkalommal szólhattak, de az esküdtek határozatát nem bírálhatták. A bíróság csak ezután vonulhatott vissza tanácskozássra az ítélet meghozatala céljából és a verdiktet az eljárás folytonosságának megszakítása nélkül kellett meghoznia és nyomban ki is kellett hirdetnie (Bp. 373–374. §§). Az az, a bíróság az ítélet kihirdetését nem halaszthatta későbbi időpontra.

Ugyanakkor az eljárás korábbi szakaszában az esküdtbírói főtárgyalás félbeszakítására, elnapolására a törvény lehetőséget adott, de csak addig, amíg az esküdtek a tanácskozássra vissza nem vonultak a számukra kijelölt terembe. Ilyenkor az esküdtek az elnök engedélyével a lakásukra távozhattak, de a folyamatban lévő ügyről nem beszélhettek. A törvényhely arról is rendelkezett, hogy „Egy napnál tovább tartó elnapolás vagy félbeszakítás esetében az esküdtszék újra alakítandó és a főtárgyalás mindig előről kezdendő.” (Bp. 376. §).

A Bp. 335. §-a (Bp. XVIII. fejezete) a főtárgyalás elnapolásáról vagy félbeszakításáról rendelkezik.

Elnapolás újabb határnap kitűzése nélküli, bizonytalan időre szakítja meg a főtárgyalást, tehát fogalmilag 24 óránál többnek kell lennie, míg a főtárgyalás félbeszakítása meghatározott időre történik. Ebből következően elnapolásról az esküdtbírói eljárásban nem lehet beszélni, figyelemmel az egy napnál tovább tartó elnapolás korábban írt következményeire. Ezért írta Vargha Ferenc a Bünvádi perrendtartás magyarzatában, hogy „a Bp. 376. § 2. és 3. bekezdésében az »elnapolás« szó csak tévesen csúszott be...”²⁷

Itt említem meg azt a vitát, amely a Magyar Jogászegyletben 1902. december 12. és 1903. január 17. között zajlott „Az új bünvádi perrendtartás a gyakorlatban” címmel. A vitában többek között Fayer László egyetemi tanár, aki a vitavezető volt, Barna Ignác királyi táblabíró, Székely Ferenc koronaügyész, továbbá Schacter Miksa az igazságügyi orvosi tanács²⁸ titkára szólaltak fel. Dr. Schacter éles kritikával illette az esküdtbírói intézményt és felrótta neki, hogy három év alatt, amióta az esküdtbírók a működésüket megkezdték, az orvosi tanácshoz mindössze 4 megkeresés érkezett az egész országból esküdtszéki főtárgyalásról, holott az eléjük kerülő ügyek igen nagy számában

²⁷ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. II. kötet 599. oldal

²⁸ Az igazságügyi orvosi tanácsot az 1890. évi XI. tc.-el hozták létre. Feladata volt a miniszter felhívására szakvélemény adása az igazságügyi kormányzat és tevékenység terén felmerülő kérdésekben, ezenfelül, más egyéb feladatok mellett azon orvosi szakvélemények felülvizsgálata, amelyeket az igazságügyi hatóságok és bíróságok e tanács elé terjesztettek. Az ügyek számát korlátozandó elvárás volt, hogy csak eltérő orvosszakértői vélemények esetén vagy akkor, ha a szakvélemény alaposságához konkrét kérelmet fűl forduljanak a tanácshoz. (Lásd: Felhasznált irodalom 15. pont)

²⁶ Dr. Bleuer Samu: Az esküdtbírói rendszer hiányai. Magyar Jogászegyleti Értekezések, Budapest 1904. április 235. szám XIX. kötet 5. füzet

szükségképpen szerepel orvosi vélemény. Ezzel szemben az esküdtbíróóságok megjelenése – 1900. január 1-je – előtt a törvényszékek rendszeresen megkeresték a tanácsot az ítéletük alapjául szolgáló orvosi vélemények felülvéleményezése céljából. Ennek oka álláspontja szerint az, hogy az esküdtek semmit nem értenek az orvosi véleményből, így annak „cifrázása” nem szükséges.

Vitatta ezt a nézetet Fayer László, aki az okot arra a technikai változásra vezette vissza, amelyen a bünvádi eljárás keresztülment. Ha ugyanis korábban a főtárgyaláson olyan szakkérdés merült föl, amelyre meg kellett hallgatni az igazságügyi orvosi tanácsot, elnapolták a tárgyalást, míg az esküdtbíróóságra vonatkozó eljárási szabályok szerint a tárgyalás elnapolására nincs lehetőség, legfeljebb 24 órára függeszthető föl a tárgyalás.²⁹

Az esküdtbíróási ítélet rendelkező részének tartalma kellett a feltett kérdéseket és az azokra adott esküdti válaszokat.

Az esküdtszék határozatának eredeti példánya az ítélet eredeti fogalmazványához került (Bp. 375. §). Az ítélet indokolásában az esküdtszék bírói tagjai csak utaltak az esküdtek határozatára. Ugyanakkor a büntetés kiszabásánál értékelésre került súlyosító és enyhítő körülményeket hivatalból kötelesek voltak figyelembe venni és az indokolásban rögzíteni.

Ezzel elérkeztünk az esküdtbíróási eljárásnak a kérdésfeltevést követő, második legneuralgikusabb részéhez, a perorvoslathoz.

A Bp. jogorvoslati rendszerében (ennek részletes ismertetése nem tárgya e dolgozatnak) azon bírói határozatokkal szemben, amelyek az ügyfelek jogait érintették és nem ítéletek *felfolyamodás*-nak volt helye (Bp. 378. §).

A járásbíróóság, illetve a törvényszék első fokon hozott ítéletét *fellebbezéssel* lehetett megtámadni.

A Bp. 381. §-ának 1. pontja kizárta a fellebbezést az esküdtbíróóság ítélete ellen.

Ennek „magyarázatát” a miniszteri indokolás a következőkben adja meg: „... az esküdtbíróóság ítélete ellen nem látszott ajánlatosnak a fellebbezés körét kiterjeszteni, mert arra sem jogi szempontokból, sem hazánk külön viszonyainál fogva nincs szükség...”³⁰

Nem túl elegáns indokolás, és azt gondolom, hogy nem is lehet igazán annak tekinteni, megjegyyezve, hogy az esküdtbíróóság ítélete ellen ténykérdésben az 1907. évi angol törvényt kivéve egyetlen más ország – ahol létezett e jogintézmény – kódexe sem engedte meg a fellebbezést.³¹

Ez azonban nem azt jelentette, hogy az esküdtbíróóság döntése felülvizsgálat lehetősége nélkül maradt.

Az esküdtbíróóság ítélete ellen (Bp. 352., 373. és

374. §§) a királyi kúriához *semmisségi panasszal* lehetett fordulni (Bp. 426. §).

A Bp. 384. §-a a következők szerint általánosan sorolja fel az **alaki semmisségi okokat**:

- ha az ítéldbíróóság nem volt a törvényesen megalakítva,
- ha az ítéldbíróóságnak törvény szerint kizárt tagja volt,
- ha az ítélethozatalban olyan bíró vett részt, aki nem volt végig jelen a főtárgyaláson,
- ha az ítéldbíróóság a hatáskörét túllépte, vagy a hatáskörébe tartozó ügyet azon kívülinek mondott ki,
- ha a bíróság olyan szabálytalanságot vagy mulasztást követett el melyet a törvény semmisség terhe mellett tilt,
- ha a főtárgyaláson nem vett részt az a személy, akinek jelenlétét a törvény mellőzhetetlennek ítéli,
- ha a nyilvánosságot törvényes ok nélkül zárták ki,
- ha a perorvoslatot használó ellenkezése dacára olyan iratot olvastak fel, amit a törvény értelmében nem lett volna szabad,
- ha a bíróság a perorvoslatot használnak a főtárgyaláson tett indítványáról nem határozott,
- ha az ítélet rendelkező része érthetetlen vagy az indokolása ellentmond neki,
- ha az ítéletet törvényes vád hiányában hozták vagy a vádat nem merítették ki.

A következő szakasz szintén általános értelemben tartalmazza az **anyagi semmisségi okokat** (Bp. 385. §):

- ha a bíróság a büntetőtörvény rendelkezését nem, vagy tévesen alkalmazta,
- ha a bíróság a büntetés kiszabásakor a büntetési tételeket vagy ezeknek megengedett enyhítésénél, átváltoztatásánál, súlyosításánál a törvényben írt határokat nem tartotta be,
- ha az 1878. évi V. tc. 92. §-át (büntetésnemek változtatása rendkívüli enyhítő körülmények esetén), illetve 1879. évi XL. tc. 21. §-át (Kbtk. – a kihágásokról – értelmében, ha az enyhítő körülmények túlsúlyban vannak elzárás helyett pénzbüntetés állapítható meg) tévesen alkalmazta, vagy megtehetette volna, mégsem tette.

A Bp. 427. §-a alapján az esküdtbíróóság ítélete ellen semmisségi panasznak a Bp. 384–385. §§-okban már felsorolt alaki és anyagi semmisségi okokon kívül a következő alaki semmisségi okokból **is** helye volt amelyek speciálisan csak az esküdtbíróási eljárásra vonatkoztak, és ezt jól érzékelteti a törvényhely fogalmazása:

- ha az esküdtszék nem volt szabályszerűen megalakítva (342–347. §§),
- ha az esküdtszék határozatának meghozatalakor szavazott esküdteknek bármelyike nem volt jelen az egész főtárgyalás tartama alatt (348. §),
- ha a határozat meghozatalában olyan esküdt vett részt, akivel szemben a Bp. 343. §-ában írt kizáró okok valamelyike fennállt, kivéve ha annak aki a semmisségi panasszal élt erről az okról tudomása

²⁹ Az új bünvádi perrendtartás a gyakorlatban. Magyar Jogászegyleti Értekezések XXVI. kötet 1. füzet Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája 1903.

³⁰ Dr. Felber Arthur: i. m. 332. oldal

³¹ Dr. Angyal Pál: A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. 1917. II. kötet 188. oldal

volt, de ezt az esküdszék megalakításakor nem érvényesítette,

- ha a kérdésfeltevés (354-361. §§) során a törvény által megköveteltek megsértették,
- ha az elnök a fejtegetésében, vagy amikor az esküdtek a tárgyalóterembe visszatértek, mert további felvilágosítást kértek téves, illetve nem megfelelő felvilágosítást adott,
- ha az esküdtek határozata homályos, hiányos vagy önmagának ellentmondó.

Az utóbbi három esetben rögzített semmisségi okokat a vádlott csak akkor érvényesíthette, ha kétségtelen volt, hogy azok az érdekeit sértették, az ügyész pedig akkor, ha a vád érdekének sérelmével jártak.

Az e szakaszhoz fűzött miniszteri indokolás szerint ezen semmisségi okok bevezetését az indokolta, hogy az esküdttörvényszék ítéletével szemben nem volt helye fellebbezésnek, továbbá azt a célt szolgálta, hogy a jogképzett bírákra megkövetelt garanciákat kiterjesszék az esküdtekre is és biztosítsák az esküdttörvényszéki eljárás főbb alaki követelményeinek a megtartását az eljárás során. Az első három pontban írtak az esküdszék helyes megalakítására ösztönzik a bíróságot, míg az utolsó három pontban írtak „az esküdttörvényszéki eljárás alapköveit erősítik meg”.³²

Az esküdttörvényszéki ítélettel szemben semmisségi panaszt az ügyész, a vádlott és a védő jelenthetett be, amelyet indokolni kellett.

A királyi kúria a határozatát köteles volt az esküdszék által valóban elfogadott tényekre alapítani, amelynek oka az, hogy a semmisségi panasz tárgyalásán bizonyítás felvételének nem volt helye, továbbá annak, hogy az esküdszék a döntését nem indokolta, azaz azt, hogy mit és miért fogadott, vagy nem fogadott el.

Ez leginkább felmentő verdikt esetében kötötte meg a kúria kezét, mert indokolás hiányában az sem derült ki, hogy elégtelen bizonyítékok, avagy jogi okokból került sor a vádlott felmentésére. A kúria a bizonyítékok kérdését nem, csak az anyagi jogi törvény alkalmazását tehette vizsgálata tárgyává. Ebből következően a legfőbb bírói fórum a felmentő határozat ellenében nem hozhatott marasztaló döntést és új eljárásra utasítással sem kísérrelhetette meg korrigálni az esküdtek esetleges, általa hibásnak vélt döntését, mert erre csak akkor volt lehetősége ha „...a valóban elfogadott tényállás hiányos, de nem akkor, ha az alsófok semmit sem fogadott el valósnak.”³³ E sorok írója Vargha Ferenc – aki akkor koronaügyész helyettes volt – egy példával érzékeltette ezt: Ha a vád tárgya rablás volt és a főkérdésben nem szerepelt az erőszak, mint tényállási elem, továbbá az esküdtek „igennel” feleltek a rablás elkövetésére, a kúria az ítélet megsemmisítésével új eljárást rendelhetett el, mert a tényállás alapján nem bírálhatta el, hogy az erőszak milyen konkrét tényre lett alapozva. Ha az esküdtek ugyanezen példában a rablásra „nemmél” válaszoltak, új eljárás el-

rendelésére nem kerülhetett sor, mert „a Curia ítéletének semmiféle ténybeli alapja nincsen.”³⁴, figyelemmel az esküdtek a nemleges feleletére.

Ha az ügyész a Bp. 385. § első bekezdésére alapította a semmisségi panaszt, nevezetesen arra, hogy az esküdtek a beszámíthatóságot kizáró okot tévesen állapítottak meg akkor a kúria a felmentő határozat ellenében büntető ítéletet hozhatott, de csak ebben az egy kivételes esetben és csak akkor, ha a beszámítást kizáró okot nem a főkérdésben, hanem külön szerepeltették. Ennek az volt az oka, hogy a mellékkérdés esetén külön megállapításra kerültek a büntethetőséget kizáró ok ténybeli alapjai, amit ennél fogva a kúria felülbírált.

Ha az esküdttörvényszék marasztaló döntésével szemben téves jogi minősítés miatt jelentettek be semmisségi panaszt akkor a kúria aszerint járhatott el, hogy közönséges büntett, avagy sajtó útján elkövetett bűncselekmény volt a felülbírálandó ügy tárgya.

Az első esetben az esküdtek döntésénél súlyosabb minősítést nem állapíthatott meg, mert „a súlyosabb minősítés az enyhébbel szemben mindig több jogi elemet ... több tény is foglal magában ...”³⁵, és a kúria nem volt feljogosítva arra, hogy vizsgálja azt, hogy az esküdtek valamely tényt miért fogadtak el valósnak. Ezért egy esetleges új eljárásra utalásra sem kerülhetett sor, hiszen az esküdteket nem orientálhatták arra, hogy egy plusz tényállási elemet is megállapítsanak valósnak, ezzel ugyanis az esküdtek jogkörét vették volna át. Ebből is következik, hogy az esküdttörvényszéki ítéletben nem volt a mai értelemben vett történeti tényállás megállapítva. A tényekre a kúria kizárólag a feltett fő- és mellékkérdésekből, valamint az ezekre adott esküdti válaszokból vonhatott következtetést.

Sajtóügyekben hozott esküdttörvényszéki döntések kapcsán tágabb jogköre volt a kúriának, mivel az inkriminált sajtóközleményt a vádirat tartalmazta, többnyire idézte azt és az esküdtek által valóban elfogadott tények ezen alapultak, így a súlyosabb minősítést megalapozó körülmények a felsőbb bíróság rendelkezésére álltak a döntéshez.

Amennyiben a kúria a semmisségi panasz felülbírálata során azt észlelte, hogy az esküdttörvényszéki eljárásban lényeges ténybeli tévedés történt nem tehetett mást, mint megsemmisítette az esküdttörvényszéki eljárást, mely döntését érdemben köteles volt indokolni, egyben előírhatta, hogy az ismételt eljárásban az esküdttörvényszék bírói tagjai és esküdttjei, avagy csak a bírái vagy csak az esküdtt tagjai nem vehetnek részt (Bp. 437. §). Érdekes, hogy ez utóbbi rendelkezésre kizárólag az esküdttörvényszéki eljárást érintően volt törvényes lehetősége a legfőbb bírói fórumnak.

E – véleményem szerint – meglehetősen bonyolult perorvoslati eljárás az esküdszéki jogintézmény sajátosságait viselte magán és a szűk körű revízió, ennél fogva csak minimális korrekciót lehetővé tevő sza-

³² Dr. Felber Arthur: i. m. 367. oldal

³³ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. III. kötet 165. oldal

³⁴ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. III. kötet 165. oldal

³⁵ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: i. m. III. kötet 167. oldal

bályozás sok bírálatot kapott, ahogy az ügyek tárgyalása során egyre több tapasztalatra tettek szert a kor jogászaik.

A Bp. esküdtbírósi főtárgyalást szabályozó részének a kérdésfeltevésre az ezt követő eljárásra és az ítélethozatalra (353–377. §§), továbbá a semmisségi panasza (427., 429., 430. és 437. §§) vonatkozó részét az 1914. évi XIII. tc. (Bpn.) lényegesen módosította „... amely állítólag az esküdtbíráskodás körül észlelt bajokon kívánt segíteni.”³⁶

Ennek részletes bemutatása e dolgozat terjedelmét meghaladja, de mindenképpen utalni kell a legfontosabbakra, miszerint az esküdtekhez intézendő minden kérdés két elkülönített részből állt: tény- és jogkérdésből.

Az eset körülményeihez képest egy ténykérdést több jogkérdéssel, valamint több ténykérdést egy jogkérdéssel is össze lehetett kapcsolni. A főkérdésben a ténykérdés arra irányult, igaz-e, hogy a vádlott a vád alapjául szolgáló tettet elkövette; a jogkérdés pedig arra irányult, megállapítja-e ez a tett a vádbeli bűncselekményt. Ennélfogva a ténykérdésben fel kellett sorolni mindazokat a ténykörülményeket, amelyek az alkalmazandó törvényben meghatározott tényállási elemeknek megfeleltek, és amelyek a tett megkülönböztetésére alkalmasak voltak; továbbá mindazokat az ügy megítélése szempontjából döntő jelentőségű ténykörülményeket, amelyeknek felsorolását valamelyik fél vagy valamelyik esküdt indítványozta, vagy a bíróság indítvány nélkül szükségesnek tartotta. A jogkérdésben szó szerinti idézéssel fel kellett sorolni az alkalmazandó törvényben meghatározott tényállási elemeket. A ténykérdést azon tényállás szerint, a jogkérdést pedig azon törvény szerint kellett szerkeszteni, amelyen a vád alapult (Bpn. 4–5. §§). Ezenkívül a módosítással a kúria revíziós jogköré is tágították.

A Nagy Háború (1914–1918) kitörését követően fokozatosan szűkítették az esküdtbírósi hatáskörét. Erre a háború esetére kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. tc. 12. §-a adott lehetőséget amikor úgy rendelkezett, hogy a minisztérium a királyi törvényszékek hatáskörébe utalhatja a főtárgyalást az Él. 15. §-a szerint az esküdtbírósi hatáskörébe tartozó mindazokra a bűncselekményekre nézve, amelyek a hadviselés érdekeit érintik. A minisztérium élt is a kapott felhatalmazással és a 2731/1917. M.E. rendeletében több olyan bűncselekményre is a gyorsított bünvádi eljárás rendes szabályainak alkalmazását írta elő, amelyek egyébként az esküdtbírósi hatáskörébe tartoztak.

A világháborút követően a 6898/1919. M.E. sz. rendelettel az esküdtbírósi működését ideiglenesen felfüggesztették. Ismételt alkalmazására ezt követően már sosem került sor, bár ahogy Auer György királyi ügyész 1927-ben megjelent munkájában írta: „A kormány, az illetékes helyekről elhangzott kijelentésekből ítélve, enged a több irányból nyilvánuló kívánság-

nak és az e bíróságok működésének visszaállításáról gondoskodni készül.”³⁷

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy érdemes-e ezen jogintézményt újragondolni, van-e létjogosultsága az új – most formálódó – XXI. századi magyar büntető perjogban az esküdtbíráskodásnak, vagy végleg el kell felejtetni és kizárólag a jogtörténet részének kell tekinteni a továbbiakban? ■

Felhasznált irodalom

1. A tisztbéli írás módjának saját szavai mellyek T. Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült Vármegyék Rendeléséből öszveszedettek s ujonnan kiadattak Pesten, 1826-ban Petrózai Trattner Mátyás betűjével s költségén
2. Szalay László: A büntető eljárásról különös tekintettel az eskütszékekre. Pesten, 1841. Kiadja Heckenast Gusztáv
3. Mittermaier: A magyar büntető-törvénykönyvi javallatról Pest, Heckenast Gusztávnál 1843.
4. Dr. Finkey Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve, Budapest, Politzer-féle Könyvkiadó Vállalat, 1908.
5. Dr. Kenedi Géza: A magyar sajtójog úgy amint életben van Budapest, Franklin Társulat 1903.
6. Dr. Felber Arthur: A bünvádi perrendtartás, az esküdtbírósi eljárásról szóló törvény és a bünvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló törvény Zalaegerszeg, özv. Tahy Rozália Könyvnyomdája, 1897.
7. Eckhart Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet Budapest, Politzer Zsigmond és Fia Jogi Könyvkereskedés kiadása 1946.
8. Dr. Lukács Adolf: Az esküdtbírósi eljárás „főtárgyalás” befejező része Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1910.
9. Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc: A bünvádi perrendtartás magyarázata, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1909.
10. Dr. Auer György: A magyar bünvádi eljárásjog rövid tankönyve Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927.
11. Kassay Adolf: Az új magyar büntető törvény magyarázata a törvény eredeti szövegével összehasonlítva előbbi törvényeinkkel, az igazságügyminiszteri indokolás alapján, és több e nemből írt jelesebb külföldi művek szerint példákkal felvilágosítva Rautmann Frigyes Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1878.
12. Dr. Bleuer Samu: Az esküdtbírósi rendszer hiányai Magyar Jogászegyleti Értekezések, Budapest 1904. április, 235. szám XIX. kötet 5. füzet
13. Dr. Angyal Pál: A magyar büntető eljárásjog tankönyve Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. I. kötet 1915. II. kötet 1917.
14. Az új bünvádi perrendtartás a gyakorlatban Magyar Jogászegyleti Értekezések, Budapest 1903. XXVI. kötet 1. füzet
15. Dr. Jellachich István: Törvényszéki orvostan-medicina forensis Kiadja Politzer Zsigmond és Fia Budapesten, nyomtatott Pécsen 1902.
16. Vámbéry Ruzstem: A bünvádi perrendtartás tankönyve Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata 1916.